

Journal of Environmental Research

Vol. 15, No. 29, Spring & Summer 2024

Journal Homepage: www.iraneiap.ir

Print ISSN: 2008-9597 Online ISSN 2008-9590

Waste Management and Social Capital with Emphasis on Bourdieu's Perspective

Document Type
Research Paper

Received
2024/01/22

Accepted
2024/05/26

Elmira Jafari¹, Sadegh Salehi^{*2}, Bahram Ghadimi³

1. PhD student in Sociology, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran, Iran.
2. Professor of Environmental Sociology, Department of Sociology of Development, University of Mazandaran, Iran.
3. Associate Professor, Department of Sociology, Islamic Azad University, Science and Research Branch of Tehran, Iran.

DOI: 10.22034/eiap.2024.423419.2539

Abstract

Today, one of the important and basic solutions to face the challenges of waste is to strengthen social resources and human capital. Meanwhile, housewives who spend most of their time at home play a very effective role in environmental issues and household waste management. The current research was conducted with the aim of investigating the impact of social capital on waste management in urban areas, emphasizing Bourdieu's perspective in the field of household waste management by women. The survey method was used to conduct the present research. The statistical population of the research includes women living in Sirjan city. Using random cluster sampling method, 384 people were selected as samples. Cochran's formula was used to determine the desired sample size. A researcher-made questionnaire was used to collect research data. Validity and reliability of the questionnaire were confirmed. After collecting the research data, they were analyzed using Pearson correlation tests and structural modeling in Lisrel and SPSS statistical software. The research results showed that the influence of social capital components including social trust, social participation, social security, social norms and social cohesion on household waste management is positive and significant. Based on this, it can be said that social capital improves household waste management among women.

Keywords: Social capital, Bourdieu, Household waste management, Housewives, Sirjan city.

* Corresponding author:

Email: s.salehi@umz.ac.ir

Introduction

Nowadays, due to population increase and changing life styles including consumption patterns, 150 tones waste is produced in Sirjan city which means 670Kg per person. Management of the amount of disposal poses significant expenditure for the city. Furthermore, disposal is one of the influencing factors to decrease quality of city life and creates lots of environmental problems including air pollution, soil and water pollution. This indicates more attention is needed to the factors influencing citizens' participation. Noticeably, in recent years, due to population increase in the city of Sirjan and changes in household consumption patterns, the amount of waste has been increased and the main part of the disposal is from solid waste.

The city of Sirjan like many other cities is suffering from shortage of landfill and expenditure for disposal transport is high. If the waste management is made correctly, facilities can be targeted to the citizens' needs. Waste management has been considered by the city government and it seems to identify the influencing factors on waste management can be seen as a proper mechanism. This research aimed to investigate the effects of social capital on the level of the citizens' participation to waste management.

Industrialization and the growth and expansion of urbanization have caused an increase in consumerism and, as a result, an increase in the amount of production waste of families. Also, waste production is an integral part of life and cannot be prevented. This change has caused us to face a large amount of waste today, and this problem has become more pronounced in underdeveloped societies that lack technology and expert personnel. Waste recycling is important in the current situation. The large production of waste causes many environmental and economic problems, and on the other hand, one of the ways to reduce the amount of production waste is recycling. Waste recycling reduces many environmental effects caused by its production. Recycling helps preserve and store primary raw materials, prevent resource destruction, preserve and store energy, reduce the impact on changing the earth's temperature, reduce air pollution, create jobs, help sustain life, save and save money, lower costs and create money. Also, garbage burning and waste burial are important sources of air pollution.

Methodology

The research method for conducting the present research is a survey type. To measure social capital based on Bourdieu's conceptual definition, a researcher-made questionnaire was used. The primary questionnaire consisted of 18 items based on a Likert scale. The questionnaire covered 5 variables including social trust, social participation, social cohesion, social norms and social security. The waste behaviour variable was defined theoretically as all inevitable stuff from human activities which seem unnecessary, not only now, but also in the future and it is necessary to be processed and thrown away. To measure household waste management, a researcher-made questionnaire was utilized covering 39 items based on a Likert scale. The target statistical population includes women living in Sirjan, whose number is 97,048 according to the census of 2015. Using a random cluster sampling method, 384 people were randomly selected as samples. Cochran's formula was used to determine the desired sample size. Due to the possibility of some questionnaires not being returned, 450 questionnaires were distributed and 411 questionnaires were returned. The sampling method was also in this way that by using the map of Sirjan and the existence of neighborhoods and towns around the city, Sirjan was divided into 24 main clusters and numbered and 8 clusters were randomly selected, then the streets were determined for each cluster and then based on the streets, two streets were randomly selected and the alleys located in the selected streets were investigated, it is necessary to state that the sample size in each cluster was selected according to the population of the same cluster.

To assess the validity of the questionnaire, experts' views were asked and to measure the reliability of the variables, Reliability Coefficient were applied.

The variable social capital was measured via five items. The Reliability Coefficient of social capital was calculated as shown in the below table.

Statistically the significant level of each item confirms that all items were used to measure the waste social capital.

The variable waste management behaviour was measured via seven items. The Reliability Coefficient of waste management was calculated as shown in the below table.

Table 1: Reliability Coefficient of social capital

Variable	Reliability coefficient
Social participation	0.80
Social trust	0.73
Social integration	0.75
Social norms	0.86
Social security	0.84

Table 2: Reliability Coefficient of waste behavior

Variable	Reliability coefficient
Environmental values	0.78
Environmental behaviour	0.86
Waste management behaviour	0.73
Lack of knowledge	0.75
Attitudes towards recycling	0.72
Habits	0.71
Recycling	0.79

Statistically the significant level of each item confirms that all items were used to measure the waste management behaviour are approved.

Results and discussion

To describe the variables to show a general view about the surveyed variable, descriptive statistics were applied and the results are presented in the following table. The following table shows descriptive statistics of the surveyed variable in this study.

Table 3. Descriptive statistics of surveyed variables

Variable	Mean	St. Deviation	Skewness	Kurtosis
Social capital	3.14	0.42	-1.16	1.93
Social trust	3.13	0.60	-0.90	1.72
Social participation	3.07	0.71	-0.69	0.18
Social integration	3.12	0.76	-0.42	0.14
Social norms	3.21	0.76	-0.23	-0.20
Social security	3.17	0.77	-0.57	0.53
Waste behaviour	3.28	0.57	-0.80	1.59

The results of the study showed the effects of independent variables on waste management as dependent variable. In more detail, the effect of social trust (0.24) with T-statistic 11.98, social participation (0.33) with T-statistic 16.51, social cohesion (0.25) with T-statistic 13.75, social norms (0.32) with T-statistics of 16.20 and social security (0.31) with T-statistics of 16.47, household waste management is positive and significant at the significance level of 0.01. Fit indices for path analysis include $\chi^2/d.f.$, which values less than 3 are acceptable, root mean square error of approximation (RMSEA) index, which values less than 0.08 indicate good model fit, model significance level that is greater than 0.05. Good fit of the model is tested.

Conclusion

Women social participation and their intention to participate at local level provide a good setting for creating participatory groups. Women participation makes meaningful the life in the city as well as policies and initiatives for any member of the society and makes them convinced to involve in the city governance. This also gives the citizens a sense of citizenship and locality which seems necessary for city management. It is believed that these days, women participation has the most contribution in combating with problems raised by waste management. One of the most appropriate strategies is to involve women specifically in the form of creating societies and social groups at local level and using their local potential for access to more

resources for resolving the foregoing issues. In line with the obtained results, it can be stated that social capital facilitates participation and cooperation, and on the contrary, it will destroy mistrust, cooperation and participation. Social capital determines the quality of functioning of society's institutions. On the one hand, education and health increase the life expectancy and vitality of society and national, local and economic development, and on the other hand, it is related to the development of social partnerships at micro and macro levels to solve existing problems. It is also effective in the direction of household waste management at the neighborhood level, because it has encouraged them to observe and spread positive norms and values regarding waste management and is an obstacle to misbehavior and negligence in the field of household waste. This issue has been proved in a well-argued way and studies show that the higher the social capital, the more waste management and the effort to improve the health level of the neighborhood increases, and it can be seen in the willingness of residents of different areas to intervene for health protection and waste management.

To increase social capital for waste management, different suggestion can be made. However, it should be noticed that social capital can not be developed or increased in a short period of time and a long period of time efforts are necessary. In fact, if we expect to increase social capital, we should wait for effectiveness of the initiatives in a rather long period of time.

To increase social capital in waste management, it is suggested that beliefs and discourse layers to be modified. At this level, the main responsibility relies on educational institutions, scholars and thinkers of the society as they can educate people and present their point of views to the society to play significant roles in forming social capital among society members to protect environment including via waste management. It is clear that belief on the role of social capital can be effective in guiding environmental behaviour like waste management and this will increase effectiveness of the factor among society members specifically among women.

Furthermore, it is suggested that some modification should be made on structural and system layers to increase social capital. This is the responsibility of law institutions, decision makers and managers of juridical and surveillance sections. These agents can develop the system with ratifying and applying the laws to increase the function of the system to increase social capital. Waste management also needs a law support along with encouragement mechanism, to sanction the deviant individuals and people acknowledge towards these laws will play a controlling role, of course.

It is also suggested that objective layer needs to be enriched to increase social capital. In this vein, facilities and tools, limitations and performances are considered. It is necessary in this layer, to consider every possibility to support social capital. Here, mass media are playing significant roles as they can supervise the current situation of waste management at local and surrounding level and report undesired situation and shortages and enforce the authorities to take action for solving the shortages. They also can introduce the neglected opportunities to draw the authorities' attention.

مدیریت پسماند و سرمایه اجتماعی با تاکید بر دیدگاه بوردیو

المیرا جعفری^۱، صادق صالحی^{۲*}، بهرام قدیمی^۳

۱. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران
۲. استاد جامعه‌شناسی محیطی، گروه جامعه‌شناسی توسعه، دانشگاه مازندران، ایران
۳. دانشیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، ایران

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۰۳/۰۶

تاریخ وصول مقاله: ۱۴۰۲/۱۱/۰۲

چکیده

امروزه از جمله راهکارهای مهم و اساسی برای مواجهه با چالش‌های پسماند، تقویت منابع اجتماعی و سرمایه‌های انسانی است. در این بین زنان خانه‌دار که بیشتر وقت خود را در منزل سپری می‌کنند، نقش بسیار موثری را در زمینه مسایل محیط‌زیستی و مدیریت پسماند خانگی بر عهده دارند. پژوهش حاضر با هدف بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر مدیریت پسماند در مناطق شهری با تاکید بر دیدگاه بوردیو در حوزه مدیریت پسماندهای خانگی توسط زنان انجام شده است. برای انجام تحقیق حاضر از روش پیمایش استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق حاضر شامل زنان ساکن در شهر سیرجان می‌باشد. با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی، تعداد ۳۸۴ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. برای تعیین حجم نمونه مورد نظر از فرمول کوکران استفاده شده است. برای گردآوری داده‌های پژوهش از پرسشنامه محقق-ساخته استفاده شد. روایی و پایایی پرسشنامه مورد ارزیابی و تایید قرار گرفت. نتایج تحقیق نشان داد که تاثیر مولفه‌های سرمایه‌های اجتماعی از جمله اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، امنیت اجتماعی، هنجارهای اجتماعی و انسجام اجتماعی بر مدیریت پسماند خانگی، مثبت و معنی‌دار می‌باشد. بر این اساس می‌توان گفت سرمایه اجتماعی باعث بهبود مدیریت پسماند خانگی در بین زنان می‌شود.

کلیدواژه‌ها: سرمایه اجتماعی، بوردیو، مدیریت پسماند خانگی، زنان خانه‌دار، شهر سیرجان.

سرآغاز

پسماند و مشکلات محیط‌زیستی ناشی از آن و نیز هزینه‌های سنگین مربوط به مدیریت آن، یکی از مشکلات مهم امور شهری است که بدون تردید، هر شهری با آن دست به گریبان است (Navabakhsh & Naemi, 2009). در این راستا، جستجو برای راه حل‌های موثر جهت مقابله با پسماند، به یک اولویت برای دولت‌ها تبدیل شده است (Vincent, 2008) با توجه به تأثیری که پسماندها در محیط‌زیست و سلامت مردم دارند، کنترل و مدیریت مناسب آنها با یک سیستم مناسب مانند تفکیک و بازیافت، می‌تواند تأثیرات منفی آنها را بر اکوسیستم به حداقل رساند. از سوی دیگر، پرداختن به مسئله رفتارهای محیط‌زیستی از دیدگاه جامعه‌شناسی محیط‌زیست در مقایسه با سایر معضلات اجتماعی، امری نسبتاً جدید در سطح جهان است و در ایران نیز اطلاعات موجود نشان می‌دهد که تحقیقات کمی در این زمینه صورت گرفته است (Vaghefi & Haghghatian, 2012). جامعه‌شناسان عصر حاضر برای بررسی کمیت و کیفیت روابط اجتماعی از مفهوم سرمایه اجتماعی بهره گرفته‌اند. این مفهوم به‌طور کلی به روابط بین افراد، به اصطلاح شبکه‌های اجتماعی و قوانین اعتماد متقابل بین افراد اشاره می‌کند (Fedor, 2019) ارتباط محیط‌زیست و سرمایه اجتماعی از جمله موضوعات نسبتاً جدیدی است که مورد توجه محققان محیط‌زیستی قرار گرفته است (Isham et al., 2017; Kim Khoshfar & Salehi, 2009; Aghili et al., 2007; et al., 2003;). معتقدند که سطوح سرمایه اجتماعی بر ترجیحات محیط‌زیستی افراد و دولت‌ها تأثیر به‌سزایی دارند. ویژگی بین‌رشته‌ای مفهوم سرمایه اجتماعی، موجب ائتلاف گسترده‌ای از دانشمندان رشته‌های مختلف دانشگاهی شده است که تمامی آنها بر موضوعات مرتبط با سیاست‌گذاری چون بهداشت، جرم، تجدید نسل، اشتغال و پیشرفت آموزشی تمرکز دارند (Stromgren et al., 2016). در کنار آن از نظر لحاظ کردن شبکه‌ها و هنجارهای مشترک به عنوان شکلی از سرمایه، توجه عده‌ای از اقتصاددانان را جلب کرده است (Thompson, 2018). در حقیقت، سرمایه اجتماعی یکی از مفاهیم پر کاربرد در طیف وسیعی از حوزه‌های علوم اجتماعی است. با وجود این که طی دو دهه گذشته این مفهوم از اقبال خوبی در بین محققان برخوردار شده است و حتی وارد گفتگوهای روزمره و ادبیات سیاست‌مردان شده است، تامل در راهبردهای ارتقای این نوع

سرمایه برای بهره‌مندی از منافع آن، چندان توسعه یافته نیست (Pakseresht, 2014) تعاریف مختلفی از سرمایه اجتماعی ارائه شده است. از جمله در تعریف سرمایه اجتماعی به مجموعه توانمندی‌ها، دارایی‌ها و ارزش‌هایی اطلاق می‌شود که در مناسبات اجتماعی شکل می‌گیرد و با بهره‌گیری و استفاده از آنها توانایی و کارایی برای تحقق اهداف و تأمین نیازها و پاسخ به تقاضاها فراهم و امکان‌پذیر می‌شود (Ghasemi et al., 2021).

موضوع و ماهیت پسماند یکی از مهم‌ترین مسایل چالش برانگیز در زندگی در جامعه امروزی است. طرح پرسش‌ها و مباحثی در باب مدیریت پسماند و ابعاد آن، آینده‌زیستی جوامع در ابعاد متفاوت آن و معضلات پیش روی آنها، از جمله نیازهای اساسی و ضروری به نظر می‌رسد. در مقابل، با ورود روز افزون عناصر مدرن به زندگی افراد که مرزهای ارتباطی و روابط اجتماعی را تحت تأثیر قرار داده است، به وضوح می‌توان این مسئله را در جامعه و در میان زنان مشاهده نمود. به ویژه در جامعه ما با برکنده شدن ساختارهای اساسی سنتی، قرائت نقش‌های اجتماعی و مسئله زنان و نقش آنان در اجتماع دچار دگرگونی اساسی شده است. همچنین، با تبعیت از کشورهای توسعه یافته، نهضت‌های زنان بر نهادهای جامعه و اساسی‌تر از آن بر آگاهی آنان از نقش خود در اجتماع تأثیر گذاشته است. این دگرگونی‌ها در مجموع نقش و اهمیت شکل‌گیری سرمایه اجتماعی در زنان و به تبع آن نقش زنان در مدیریت پسماند را در راستای حفظ جامعه سالم و عدم دچار شدن به نوعی نابسامانی زیستی ناشی از عدم مدیریت پسماند را دو چندان می‌کند. به نظر می‌رسد سرمایه اجتماعی بر جهت‌گیری و رفتارهای محیط‌زیستی (از جمله نگرش و رفتار در زمینه پسماند) تأثیر داشته باشد. یکی از مسایلی که شهر سیرجان با آن مواجهه است، مسئله مدیریت پسماند خانگی است، در این خصوص، توجه به مفهوم سرمایه اجتماعی و بررسی آن در محلات مختلف شهر سیرجان، می‌تواند اطلاعات مناسبی را برای برنامه‌ریزان و مدیران شهری فراهم نمایند تا بر اساس آن، مسایل محلی را مورد بازاندیشی قرار داده و تصمیم‌های موثرتری برای برنامه‌ریزی و آبادانی بیشتر محلات شهر سیرجان اتخاذ نمایند. از بین گروه‌های مختلف اجتماعی، زنان خانه‌دار در شهر سیرجان نقش بسیار پررنگی در مدیریت و کنترل پسماند در خانه دارند. در واقع، با توجه به شرایط محلی و بومی شهر سیرجان، زنان خانه‌دار نقش محوری در انجام

ارتباط محیط‌زیست و سرمایه اجتماعی همانند مسئله تغییرات آب و هوا (Salehi & Pazookinezhad, 2017) یا مسئله جامعه و انرژی (Salehi & Pazookinezhad, 2019) از جمله موضوعات نسبتاً جدیدی است که مورد توجه محققان محیط‌زیستی قرار گرفته است. پژوهشگران بیان می‌کنند که سطوح سرمایه اجتماعی بر ترجیحات محیط‌زیستی افراد و دولت‌ها تاثیر به‌سزایی دارند (Peyvastegar & Ansari, 2014). نتایج مطالعات نشان می‌دهد که سطح بالای سرمایه اجتماعی - با کاهش هزینه‌های فعالیت‌های جمعی - همکاری بین افراد را تسهیل می‌کند و در نتیجه، مردم بیشتر در فعالیت‌های جمعی شرکت می‌کنند. بدین ترتیب، مردم تحت تاثیر سرمایه اجتماعی، فعالیت‌های فردی و خصوصی که دارای اثرات منفی محیط‌زیستی می‌باشد را کمتر انجام می‌دهند (Jamshidi, 2016; Heydari, 2017).

نگاهی اجمالی به مباحث مرتبط با بحث «سرمایه اجتماعی» توسط صاحب‌نظران همچون کلمن^(۱) نشان می‌دهد، سرمایه اجتماعی بخشی از ساختار اجتماعی است که به کنشگر اجازه می‌دهد تا با استفاده از آن به منابع خود دست یابد. اقتصاددانان، اغلب از سرمایه اجتماعی به منزله‌ی چسبی یاد می‌کنند که جامعه را به هم همبسته نگه می‌دارد و مهمترین نقش آن در توسعه، کاهش هزینه‌های معاملاتی مربوط به تعامل و رابطه بین کنشگران اجتماعی است. به نظر (Bourdieu, 2007) سرمایه اجتماعی عبارت است از موقعیت‌ها و روابطی که در درون گروه‌ها و شبکه‌های اجتماعی برای افراد وجود دارد و دسترسی به فرصت‌ها، اطلاعات، منابع مادی و موقعیت اجتماعی را افزایش می‌دهد. در ادبیات مدیریت سرمایه اجتماعی به دو شکل سرمایه اجتماعی افقی و عمودی دیده می‌شود. سرمایه اجتماعی افقی ناشی از روابط میان افراد و گروه‌ها است که در شکل مشارکت در شبکه‌های اجتماعی رسمی و سطح اعتماد بین فردی تجلی می‌یابد که ممکن است موجب بهبود وضعیت سلامت، فراهم کردن منابع اجتماعی از طریق ایجاد شبکه‌های افراد و ترویج رفاه شود. سرمایه اجتماعی عمودی ناشی از ارتباط افراد و گروه‌ها با قدرت‌های مختلف، منابع و موقعیت‌های اجتماعی است که درجه اول سلامت مردم را تحت تاثیر قرار می‌دهد، شامل شاخص‌های رفتاری برای توصیف سلامت افراد می‌باشد. براساس مطالعات بورديو، سرمایه اجتماعی چهار ویژگی دارد: اول

فعالیت‌های مرتبط با مدیریت پسماند در منزل را بر عهده دارند. زنان می‌توانند بسیاری از پسماندهای تولیدی را در منزل تفکیک کنند که این مسئله می‌تواند علاوه بر صرفه‌جویی در زمان، با استفاده از بازیافت آن‌ها از نظر مالی و کمک به حفظ منابع محیط‌زیست بسیار سودمند باشد. خواه و ناخواه تولید پسماند بخشی جدانشدنی از زندگی است، اما با انجام برخی موارد می‌توان تولید پسماند خانگی را به بهترین شکل مدیریت کرده و به حداقل رساند. این مهم در سایه نقش فعال و اجتماعی زنان ممکن می‌شود به همین دلیل، در تحقیق حاضر نگرش و رفتارهای زنان در زمینه مدیریت پسماند مورد توجه قرار گرفته است. به نظر می‌رسد نگرش زنان نسبت به مدیریت پسماند خانگی به‌ویژه تفکیک از مبدا نقش تعیین‌کننده‌ای در امر ساماندهی پسماند خانگی دارد. به عبارت دیگر، هدف این پژوهش پاسخگویی به این سوال است که آیا بین سرمایه اجتماعی و مدیریت پسماند زنان رابطه وجود دارد؟

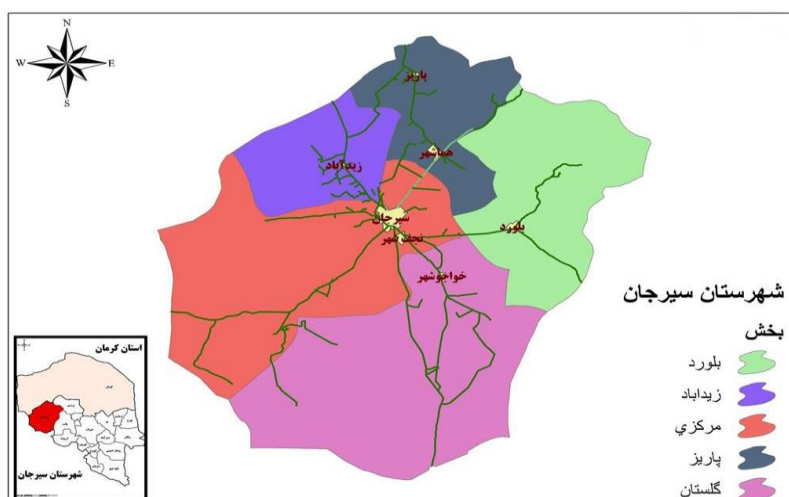
بر اساس تعریف سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه، پسماند عبارت است از موادی اجتناب‌ناپذیر ناشی از فعالیت‌های انسانی که در حال حاضر و در آینده نزدیک نیازی بدان نیست و پردازش و یا دفع آن ضروری است. همچنین، طبق تعریف سازمان مدیریت پسماند، پسماند به مواد جامد، مایع و گاز (به غیر از فاضلاب) گفته می‌شود که به طور مستقیم یا غیرمستقیم حاصل فعالیت انسان است و از نظر تولیدکننده، زاید تلقی می‌شود. پسماندها را به پنج گروه تقسیم‌بندی می‌کند: ۱. پسماندهای عادی، به کلیه‌ی پسماندهایی گفته می‌شود که به صورت معمول از فعالیت‌های روزمره انسان‌ها در شهرها، روستاها و خارج از آن‌ها تولید می‌شوند، مانند پسماند خانگی و نخاله‌های ساختمانی؛ ۲. پسماندهای پزشکی (بیمارستانی)؛ ۳. پسماندهای ویژه؛ ۴. پسماندهای کشاورزی؛ و ۵. پسماندهای صنعتی. پسماندها را از چند جهت دیگر نیز می‌توان طبقه‌بندی کرد: از نظر فیزیکی (جامد، مایع، گاز)، از نظر کاربرد اصلی (مانند بسته‌بندی و مواد غذایی)، از نظر مواد (مانند شیشه و کاغذ)، از نظر ویژگی‌های فیزیکی (سوختنی، کمپوست شدنی، بازیافتی)، از نظر منشا (مانند خانگی، تجاری و کشاورزی) و یا از نظر میزان ایمنی (خطرناک، بی‌خطر) (Noorpoee et al., 2012) در پژوهش حاضر، از بین انواع پسماند، پسماند خانگی مدنظر است. پسماند خانگی به طور کلی پسماندی است که از فعالیت‌های معمول خانواده‌ها تولید می‌شود (Pakseresht, 2014).

مداخله در محدوده‌های مختلف به لحاظ آموزش و مشارکت خانواده‌ها در مدیریت پسماند می‌تواند در میان مدت به معیارهای محیط‌زیست پایدار و مدیریت پسماند کمک موثری نمود. در این میان، بسیاری از عوامل اجتماعی نظیر سن، جنسیت، وضعیت تاهل، بعد خانوار، مدت اقامت و رعایت تفکیک پسماند در سرانه تولید پسماند خانگی اثرات مستقیم دارند.

روش تحقیق

شهر سیرجان در غرب استان کرمان و در دشتی وسیع قرار دارد. دو رشته کوه از ارتفاعات زاگرس در قسمت شرقی و غربی این شهر کشیده شده و دشت وسیع سیرجان که ۱۸۴۸۱ کیلومتر مربع مساحت دارد، در فاصله این دو رشته کوه گسترده شده است. اقلیم سیرجان نیمه بیابانی است که زمستان‌هایی سرد و خشک و تابستان‌هایی معتدل دارد. این شهر در موقعیت ۵۵ درجه و ۳۲ دقیقه طول شرقی و ۲۹ درجه و ۲۵ دقیقه عرض شمالی واقع می‌باشد. این شهر در ۹۶۰ کیلومتری تهران و ۱۸۰ کیلومتری کرمان قرار دارد و با توجه به قرار گرفتن در تقاطع محورهای مواصلاتی تهران- بندرعباس و کرمان- شیراز از گذشته تاکنون، مورد توجه بوده است. جمعیت شهر سیرجان بر پایه سرشماری سال ۹۵ برابر ۱۹۹/۷۰۴ نفر بوده است (شامل ۱۰۲۶۵۶ نفر مرد و ۹۷۰۴۸ نفر زن).

این که سرمایه اجتماعی از طریق شبکه‌ها ساخته شده و درون شبکه‌های اجتماعی شکل می‌گیرد. بر این اساس، میزان سرمایه به تداوم و شدت پیوندهای اجتماعی بستگی دارد. دوم: سرمایه اجتماعی، خود یکی از منابع در دسترس افراد و گروه‌ها است که می‌تواند از آن در جهت یافتن یک شغل پر درآمد یا راه یافتن به یک دانشگاه معتبر استفاده کنند. سوم این که اگرچه سرمایه اجتماعی به طور رابطه‌ای شکل می‌گیرد، اما می‌تواند به وسیله فرد یا گروهی از افراد استفاده شود و آخر این که سرمایه اجتماعی ساختاری موقت دارد، یعنی ممکن است در طول زمان و با تغییر گروه، میزان آن نیز دستخوش تغییر گردد (Karimi, 2010). نتایج مطالعات داخلی و خارجی همچون (Peyvastegar & Ansari, 2014; Jafarinia, 2017; Hemmati & Shobeyri, 2015; Larijani & Shahbeygi, 2012; Maleki & Alipoor, 2011; Banifatemeh et al., 2011; Mokhtai Malekabadi et al., 2010; Cosworth, 2020; Matsumoto, 2020; Ploy, 2018; Abarca, 2013; Moore et al., 2012; Fiorello, 2011; Weigel & Weigel, 1987; Stern, 2000; Dunlap & Van Leer, 1987; Yaqi et al., 2023; Liu & Yuechao, 2021; Savari et al., 2023; Argentiero et al., 2023; Odoardi et al., 2023; Sekarningrum et al., 2020). نشان می‌دهند که آموزش دفع مواد زاید و افزایش بهره‌وری با استفاده عوامل فرهنگی اجتماعی و تبلیغات و نیز بر اساس تغییر الگوی رفتاری کاهش پسماند، از مهمترین اقدامات شهرداری‌ها است و با نحوه

شکل (۱): نقشه جغرافیایی شهر سیرجان

شهرهای ایران است. شهری در گذشته در مسیر جاده‌ی ابریشم بوده و امروز نیز در مرکز محور ترانزیتی کالا از جنوب به شمال ایران قرار دارد. وجود گل‌گهر به عنوان یکی از بزرگترین معادن

شهر سیرجان به لحاظ جمعیت، دومین شهر استان کرمان بعد از شهر کرمان می‌باشد. این شهر به دو منطقه شهرداری تقسیم شده است. سیرجان به لحاظ اقتصادی نیز یکی از مهم‌ترین

شهرهای نیمه کویری دیگر ایران هوایی معتدل تر و ملایم تر دارد. پژوهش حاضر از نظر هدف، از نوع کاربردی و از نوع تحقیقات توصیفی- پیمایشی است. جامعه آماری این تحقیق عبارت است از زنان ساکن در شهر سیرجان که تعداد آنها بر اساس سرشماری سال ۹۵، ۹۷۰۴۸ نفر است (Statistical Center of Iran, 2018) در پژوهش حاضر از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی چند مرحله‌ای برای انتخاب افراد نمونه بهره گرفته شد که توزیع آن به شرح جدول ذیل است.

سنگ آهن جهان در سیرجان و همچنین، وجود شرکت‌های فولادی که سیرجان را به قطب فولادی ایران تبدیل کرده، در کنار معادن مس و منطقه ویژه اقتصادی، تنها بخشی از قابلیت‌های صنعتی و اقتصادی این شهر است. در بخش کشاورزی نیز، سیرجان یکی از قطب‌های تولید پسته در ایران است. گردش مالی در این شهر به نسبت بالا و سرانه فضای سبز خوبی دارد. ارتفاع شهر سیرجان از سطح دریا ۱۷۶۶ متر است و به دلیل قرار گرفتن سیرجان در دشتی مرتفع، این شهر نسبت به

جدول (۱): خوشه‌های انتخاب شده پژوهش

نام خوشه	محللات منتخب	تعداد نمونه
منطقه یک	خیابان هجرت، خیابان فیض کاشانی، خیابان خواجوی کرمانی، خیابان نصر	۱۹۵
منطقه دو	خیابان فرمانداری، خیابان پیروزی، خیابان شهید نصیری، خیابان میرزاحاکرمانی	۱۸۹
	جمع کل	۳۸۴

جدول (۳): ضرایب پایایی پرسشنامه‌های مدیریت پسماند

مؤلفه‌ها	ضریب پایایی
ارزش‌های محیط زیست	۰/۷۸
رفتار محیط زیستی	۰/۸۶
مدیریت تولید پسماند	۰/۷۳
عدم آگاهی	۰/۷۵
نگرش به بازیافت	۰/۷۲
عادت رفتاری	۰/۷۱
رفتار بازیافت	۰/۷۹

برای برآورد حجم نمونه از فرمول کوکران برای جامعه نامحدود بهره گرفته شد و حجم نمونه بر اساس محاسبه فرمول کوکران برای جامعه نامحدود ۳۸۴ نفر برآورد شد. برای بررسی روایی پرسشنامه پژوهش در مرحله اول از نظر اساتید و متخصصان علوم اجتماعی بهره گرفته شد. همچنین برای تعیین پایایی، از ضریب آلفای کرونباخ^(۲) استفاده گردیده است. نتایج به شرح جداول ذیل است.

جدول (۲): ضرایب پایایی پرسشنامه‌های سرمایه اجتماعی

مؤلفه‌ها	ضریب پایایی
مشارکت اجتماعی	۰/۸۰
اعتماد اجتماعی	۰/۷۳
انسجام اجتماعی	۰/۷۵
هنجارهای اجتماعی	۰/۸۶
امنیت اجتماعی	۰/۸۴

دارای ۱۸ گویه است که بر اساس طیف پنج درجه‌ای لیکرت (شامل: خیلی کم، نمره ۱، کم، نمره ۲، تا اندازه‌ای، نمره ۳، زیاد، نمره ۴ و خیلی زیاد، نمره ۵) طراحی شده است. این پرسشنامه دارای پنج مؤلفه اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی، هنجارهای اجتماعی و امنیت اجتماعی می‌باشد. بر اساس تعریف سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه، پسماند عبارت است از موادی اجتناب‌ناپذیر ناشی از فعالیت‌های انسانی که در حال حاضر و در آینده نزدیک نیازی بدان نیست و پردازش و یا دفع آن ضروری است (Noorpooe et al., 2012). برای سنجش مدیریت پسماند خانگی از پرسشنامه محقق ساخته با تعداد ۳۹ گویه براساس طیف پنج درجه‌ای لیکرت (شامل: خیلی کم، نمره ۱، کم، نمره ۲، تا اندازه‌ای، نمره ۳، زیاد، نمره ۴ و خیلی زیاد، نمره ۵) استفاده شد.

در ادامه، ضریب پایایی پرسشنامه مدیریت پسماند به تفکیک هر متغیر ارایه شده است.

همان‌طور که قبلاً مطرح شد، از نظر پیر بورديو سرمایه اجتماعی عبارت است از موقعیت‌ها و روابطی که در درون گروه‌ها و شبکه‌های اجتماعی برای افراد وجود دارد و دسترسی به فرصت‌ها، اطلاعات، منابع مادی و موقعیت اجتماعی را افزایش می‌دهد. برای سنجش سرمایه اجتماعی از پرسشنامه محقق ساخته با بهره‌گیری از دیدگاه بورديو استفاده شد. پرسشنامه اولیه

یافته‌های پژوهش

۱۶۷ نفر (۴۰/۶٪) از نمونه آماری مدرک تحصیلی کارشناسی دارند. همچنین ۶۶ نفر (۱۶/۱٪) دارای مدرک تحصیلی دیپلم و پایین‌تر، ۱۰۵ نفر (۲۵/۵٪) دارای مدرک کاردانی، ۶۲ نفر (۱۵/۱٪) دارای مدرک کارشناسی ارشد و ۱۱ نفر (۲/۷٪) دارای مدرک دکتری بودند.

وضعیت متغیرهای مورد بررسی از نظر شاخص‌های توصیفی نیز جالب توجه است. در جدول (۲) شاخص‌های توصیفی متغیرها شامل میانگین، انحراف استاندارد، چولگی و کشیدگی ارائه شده‌اند.

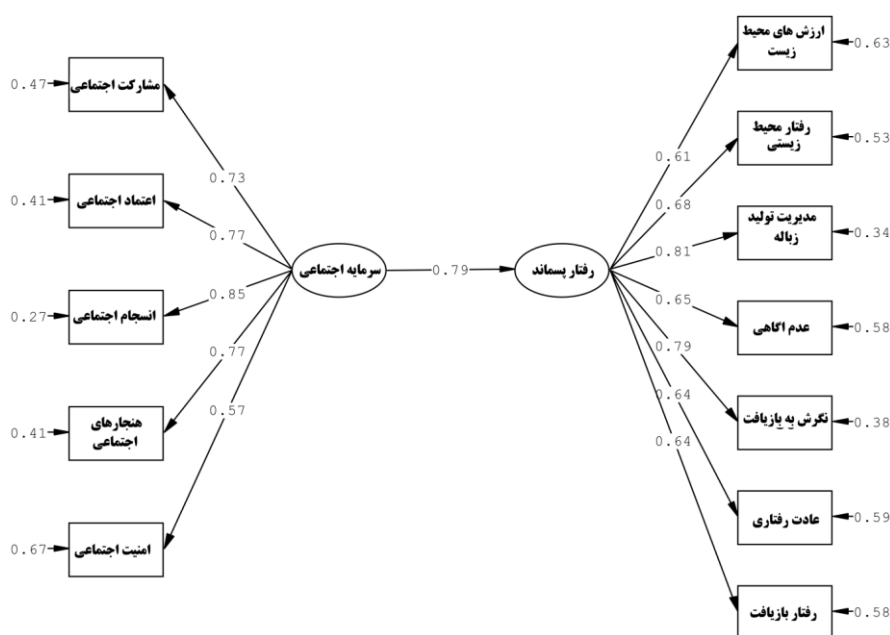
همان‌طور که قبلاً مطرح شد، جامعه آماری و نمونه تحقیق را زنان شهرستان سیرجان واقع در استان کرمان تشکیل دادند. یافته‌های توصیفی تحقیق حاضر نشان داد که میانگین سن نمونه آماری ۳۲/۱۵ با انحراف استاندارد ۶/۵۴ بوده است. علاوه بر این، میانگین سابقه سکونت در محل نمونه آماری ۱۳/۴۱ با انحراف استاندارد ۳/۹۰ است. از نظر مدرک تحصیلی نیز یافته‌های تحقیق نشان داد که بیشتر نمونه‌های مورد مطالعه دارای مدرک تحصیلی کارشناسی می‌باشند. به عبارت دقیق‌تر،

جدول (۴): شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	چولگی	کشیدگی
سرمایه اجتماعی	۳/۱۴	۰/۴۲	-۱/۱۶	۱/۹۳
اعتماد اجتماعی	۳/۱۳	۰/۶۰	-۰/۹۰	۱/۷۲
مشارکت اجتماعی	۳/۰۷	۰/۷۱	-۰/۶۹	۰/۱۸
انجام اجتماعی	۳/۱۲	۰/۷۶	-۰/۴۲	۰/۱۴
هنجارهای اجتماعی	۳/۲۱	۰/۷۶	-۰/۲۳	-۰/۲۰
امنیت اجتماعی	۳/۱۷	۰/۷۷	-۰/۵۷	۰/۵۳
مدیریت پسماند	۳/۲۸	۰/۵۷	-۰/۸۰	۱/۵۹

برآزش آن با روش بیشینه احتمال در شکل‌های (۲ و ۳) ارائه شده است.

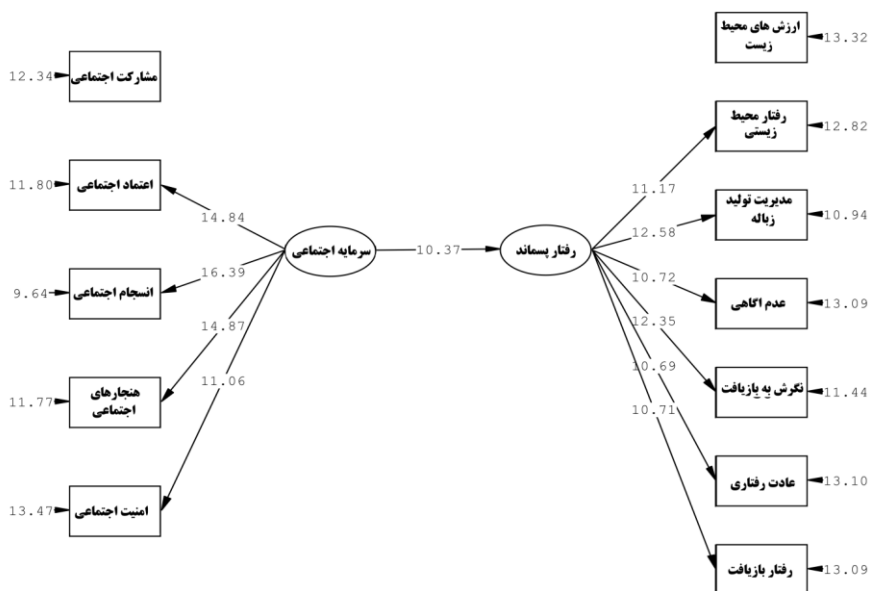
برای بررسی فرضیه اصلی پژوهش از مدل‌سازی ساختاری استفاده شد و در اینجا نتایج آزمون الگوی نظری پژوهش و

Chi-Square=143.85, df=53, P-value=0.16015, RMSEA=0.076

شکل (۲): الگو آزمون شده پژوهش در حالت استاندارد

با توجه به شکل (۲) رابطه سرمایه اجتماعی با مدیریت پسماند است. (۰/۷۹) با آماره تی ۱۰/۳۷ در سطح ۰/۰۰۱ مثبت و معنی دار

Chi-Square=143.85, df=53, P-value=0.16015, RMSEA=0.076

شکل (۳): الگو آزمون شده پژوهش در حالت معنی داری

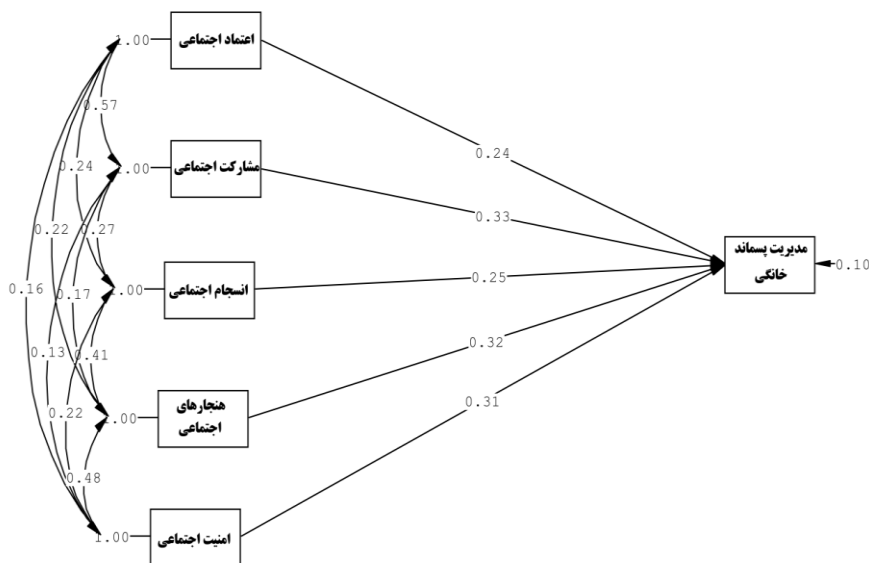
در ادامه، همچنان که ملاحظه می شود شاخص های نیکویی برازش الگوی فوق در قالب جدول نمایش داده شده است.

جدول (۵): شاخص های نیکویی برازش الگوی آزمون شده پژوهش

شاخص های برازش مطلق			
SRMR	AGFI	GFI	شاخص
۰/۰۴	۰/۸۳	۰/۹۲	مقدار به دست آمده
کمتر از ۰/۰۵	بیشتر از ۰/۸۰	بیشتر از ۰/۹۰	حد قابل پذیرش
شاخص های برازش تطبیقی			
NNFI	NFI	CFI	شاخص
۰/۹۳	۰/۹۲	۰/۹۳	مقدار به دست آمده
بیشتر از ۰/۹۰	بیشتر از ۰/۹۰	بیشتر از ۰/۹۰	حد قابل پذیرش
شاخص های برازش تعدیل یافته			
RMSEA	PNFI	X2/df	شاخص
۰/۰۷	۰/۶۶	۲/۷۱	مقدار به دست آمده
کمتر از ۰/۰۸	بیشتر از ۰/۶۰	کمتر از ۳	حد قابل پذیرش

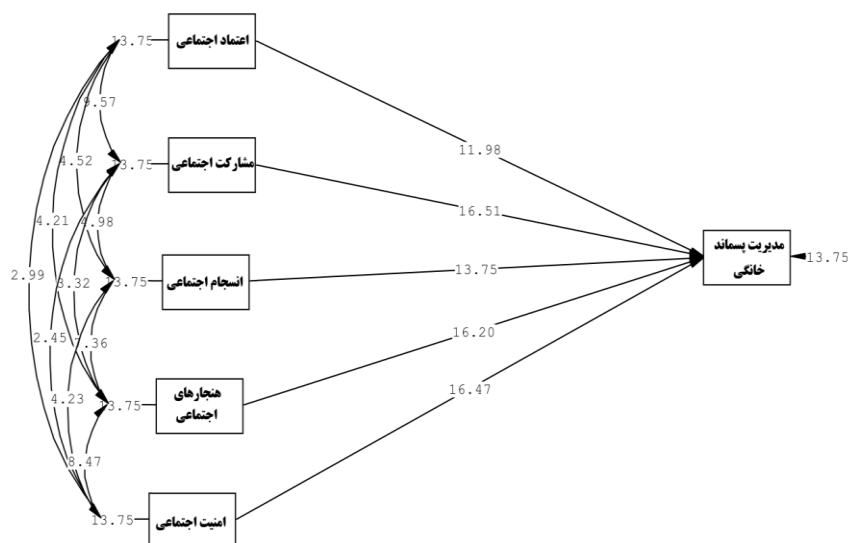
با داده های گردآوری شده دارد. در ادامه، نتایج آزمون الگوی نظری پژوهش به منظور بررسی تاثیر هر یک از مولفه های سرمایه اجتماعی بر مدیریت پسماند و برازش آن با روش بیشینه احتمال در شکل (۴) ارائه شده است.

در جدول (۵)، مقادیر به دست آمده در پژوهش حاضر و حد قابل پذیرش هر یک از شاخص های برازش گزارش شده اند. با توجه به این جدول تمامی شاخص های برازش در حد مطلوبی قرار دارند، می توان نتیجه گرفت که مدل آزمون شده، برازش مناسبی

Chi-Square=2.88, df=1, P-value=0.19857, RMSEA=0.071

شکل (۴): مدل مفهومی پژوهش در حالت استاندارد

Chi-Square=2.88, df=1, P-value=0.19857, RMSEA=0.071

شکل (۵): مدل مفهومی پژوهش در حالت معنی داری

(RMSEA) که مقادیر کمتر از ۰/۰۸ نشانگر برازش مناسب الگوی هستند، سطح معنی‌داری مدل که بزرگتر از ۰/۰۵ است، نشانگر برازش مناسب مدل آزمون شده است.

جدول (۶): شاخص‌های برازش انطباق

P	X ² /df	RMSEA
۰/۱۹	۲/۸۸	۰/۰۷

بر اساس اطلاعات شکل‌های (۴ و ۵)، تاثیر اعتماد اجتماعی (۰/۲۴) با آماره تی ۱۱/۹۸، مشارکت اجتماعی (۰/۳۳) با آماره تی ۱۶/۵۱، انسجام اجتماعی (۰/۲۵) با آماره تی ۱۳/۷۵، هنجارهای اجتماعی (۰/۳۲) با آماره تی ۱۶/۲۰ و امنیت اجتماعی (۰/۳۱) با آماره تی ۱۶/۴۷ بر مدیریت پسماند خانگی بر در سطح معنی‌داری ۰/۰۱ مثبت و معنادار است. شاخص‌های برازش برای تحلیل مسیر شامل X²/d.f که مقادیر کمتر از ۳ قابل پذیرش هستند، شاخص مجذور میانگین مربعات خطای تقریب

بحث و نتیجه گیری

در حال حاضر با توجه به افزایش جمعیت و تغییر شیوه‌های زندگی از جمله الگوهای مصرف، روزانه ۱۵۰ تن پسماند در شهر سیرجان تولید می‌شود و سرانه تولید پسماند هر شهروند سیرجانی معادل ۶۷۰ گرم است. مدیریت این میزان پسماند هزینه‌های زیادی را بر شهر تحمیل می‌کند. علاوه بر این، حجم بالای پسماندهای شهری یکی از عوامل کاهش کیفیت محیط‌زیست شهر بوده و مشکلات محیط‌زیستی عدیده‌ای همچون آلودگی هوا، خاک و آب ایجاد می‌نماید. بنابراین، توجه هر چه بیشتر به عواملی که باعث افزایش مشارکت شهروندان در مدیریت پسماند خانگی گردد، ضروری است. همچنین، در سال‌های گذشته به دلیل افزایش جمعیت شهر سیرجان و تغییراتی که در الگوی مصرف خانوارها صورت گرفته، میزان پسماند روند رو به رشدی پیدا کرده است که بخش عمده این پسماندها مربوط به پسماندهای شهری است.

شهر سیرجان همانند شهرهای دیگر با کمبود زمین برای دفن بهداشتی پسماندها مواجه است و از سوی دیگر، هزینه‌هایی که روزانه برای حمل و انتقال پسماند صرف می‌شود، بسیار زیاد بوده و در صورت مدیریت صحیح، می‌توان در جهت ایجاد امکانات و تسهیلات مورد نیاز شهروندان صرف نمود. مسئله مدیریت پسماند خانگی از دهه‌های گذشته مدنظر مدیران شهری بوده است و لذا شناسایی عوامل موثر بر آن در پرتو مدیریت سرمایه‌های اجتماعی می‌تواند یک اقدام راهگشا قلمداد شود. با توجه به موارد فوق، هدف اصلی تحقیق، بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر میزان مشارکت افراد در مدیریت پسماند خانگی است. معمولاً، تمرکز سرمایه اجتماعی بر کنش میان انسان‌ها است و از آن جا که نگرش‌ها، باورها و دغدغه‌های محیط‌زیستی نیز بخشی از رویکردها و جهت‌گیری‌های روزمره زندگی افراد است، تاثیر هر یک از این عوامل می‌تواند قابل توجه باشد. سرمایه اجتماعی بورديو بر پیامدهای ارتباطی در سطح فردی متمرکز بود، اما کلمن اهمیت کارکردی سرمایه اجتماعی را برای نتایج گروه‌های کوچک مانند خانواده و همچنین جایگاه آن در ساختارهای اجتماعی آشکار کرد (Rodgers et al., 2019). نتایج حاصل از داده‌های پژوهش حاضر نشان داد که تاثیر اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی، هنجارهای اجتماعی و امنیت اجتماعی بر مدیریت پسماند خانگی مثبت و

معنی‌دار می‌باشد. نتایج تحقیق با نتایج تحقیقات قبلی نظیر (Peyvastegar & Ansari, 2014; Jafarinia, 2017; Hemmati & Shobeyri, 2015; Larijani & Shahbeygi, 2012; Maleki & Alipoor, 2011; Banifatemeh et al., 2011; Mokhtai Malekabadi et al., 2010; Cosworth, 2020; Matsumoto, 2020; Ploy, 2018; Abarca, 2013; Moore et al., 2012; Fiorello, 2011; Weigel & Weigel, 1987; Stern, 2000; Dunlap & Van Leer, 1987; Yaqi et al., 2023; Liu & Yuechao, 2021; Savari et al., 2023; Argentiero et al., 2023; Odoardi et al., 2023; Sekarningrum et al., 2020) همسو و منطبق است. با توجه این نتایج می‌توان اذعان داشت که سرمایه اجتماعی، تسهیل‌کننده مشارکت و همکاری است و بر عکس، بی‌اعتمادی، همکاری و مشارکت را از بین خواهد برد. سرمایه اجتماعی، تعیین‌کننده کیفیت کارکرد نهادهای جامعه است. از یک طرف، آموزش و بهداشت، امید به زندگی و نشاط جامعه و توسعه ملی، محلی و اقتصادی را افزایش داده و از طرف دیگر، با توسعه مشارکت‌های اجتماعی در سطح خرد و کلان برای رفع مشکلات موجود رابطه دارد. سرمایه اجتماعی در زمینه مدیریت پسماند خانگی در سطح محله نیز موثر می‌باشد، زیرا افراد یک محله را به رعایت و گسترش هنجارها و ارزش‌های مثبت در خصوص مدیریت پسماند تشویق کرده و مانعی برای کج رفتاری‌ها و سهل‌انگاری‌ها در زمینه پسماند خانگی می‌شود. این موضوع، به شکل مستدل ثابت شد و مطالعات نشان می‌دهد که هر چه سرمایه اجتماعی بالا باشد، مدیریت پسماند و تلاش برای ارتقای سطح بهداشت محله افزایش می‌یابد. این قضیه را می‌توان در تمایل ساکنان مناطق مختلف در مداخله برای حفاظت بهداشت و مدیریت پسماند مشاهده کرد.

مشارکت اجتماعی زنان و تمایل آن‌ها برای مشارکت در سطح محلی، زمینه تشکیل گروه‌های مشارکتی را فراهم می‌سازد. مشارکت زنان، زندگی در شهر و سیاست‌ها و برنامه‌های مربوط به آن را برای احاد افراد جامعه معنادار می‌کند و آن‌ها را متقاعد و آماده مشارکت و سهیم شدن در اداره شهر می‌نماید. علاوه بر این، مشارکت زنان، حس تعلق به شهر و محله را در آن‌ها تقویت می‌نماید. در نهایت می‌توان گفت که مشارکت اجتماعی زنان، بیشترین سهم و نقش را در رویارویی با مسایل و مشکلات مرتبط با مدیریت پسماند و کاهش آن‌ها ایفا می‌کند. امروزه، استراتژی و راهبرد موردنظر برای مدیریت پسماند شهری، مشارکت زنان به ویژه در قالب شکل‌گیری انجمن‌ها و گروه‌های

موجب تاثیرگذاری فزون‌تر این عامل در بین افراد جامعه به ویژه زنان خواهد بود.

علاوه بر این، پیشنهاد می‌شود در لایه ساختاری و سیستمی نیز اصلاحاتی در جهت تقویت سرمایه اجتماعی صورت پذیرد. این بخش به عهده نهادهای وضع‌کننده قانون و مقررات، مجریان و تصمیم‌گیران و نهادهایی قضایی و نظارتی است. این عامل‌ها با تصویب و اجرای قوانین و مقررات و نظارت بر حسن اجرای آن‌ها می‌توانند به اصلاح سیستمی دست بزنند و با بهبود و ارتقا کارکرد سیستم‌های مختلف امکان و زمینه ارتقا سرمایه اجتماعی را فراهم آورند. مدیریت پسماند نیاز پشتیبانی قانونی است تا در کنار سیستم پاداش‌دهی به افراد، افراد خاطی نیز به انحاء مختلف مجازات شوند و البته آگاهی افراد از وجود این قوانین، نقش کنترل‌کنندگی خواهد داشت. همچنین، برای ارتقای سرمایه اجتماعی در مدیریت پسماند، پیشنهاد می‌شود سطح یا لایه عینی نیز تقویت گردد. در این لایه امکانات و ابزارها، محدودیت‌ها و عملکردها مورد توجه قرار می‌گیرند. در این لایه لازم است هر آنچه برای کمک به ارتقای سرمایه اجتماعی لازم است فراهم شود. رسانه‌ها در این لایه نقش مهمی بر عهده دارند؛ به این صورت که آن‌ها می‌توانند با رصد کردن وضعیت مدیریت پسماند در سطح شهر و محله، وضعیت‌های نامطلوب و کمبودها را انعکاس دهند و مسئولان مربوطه را وادار به پرداختن و اقدام در جهت رفع کمبودها نمایند. همچنین می‌توانند با معرفی فرصت‌هایی که مورد غفلت قرار گرفته اند، توجه مسولان را به آن جلب کنند.

ملاحظه اخلاقی

مقاله حاضر مستخرج از رساله دکتری المیرا جعفری با عنوان «بررسی و مطالعه جامعه شناختی تاثیر سرمایه اجتماعی بر مدیریت پسماند در مناطق شهری با تاکید بر دیدگاه بورديو در حوزه مدیریت پسماند‌های خانگی توسط زنان» می‌باشد که در گروه علوم اجتماعی واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی به راهنمایی دکتر صادق صالحی (استاد جامعه‌شناسی محیط‌زیست دانشگاه مازندران) انجام شده است.

یادداشت‌ها

1. Colman
2. Coronbach Alpha Coeficient

اجتماعی در مقیاس‌های محلی و فرا محلی، آزادسازی انرژی آن‌ها و استفاده از پتانسیل‌های محلی برای دسترسی به منابع و توان بیشتر برای حل مشکلات فعلی و پیش‌رو است. افزون بر این، آگاهی از نیازها و خواسته‌های شهروندان، تمرکززدایی و حرکت به سوی واگذاری امور، اولویت فضاهای فرهنگی-اجتماعی، آموزش فرهنگ شهروندی و بهره‌وری بهینه از امکانات و تلاش برای دستیابی به توسعه پایدار شهری که به عنوان اصول کلیدی مدیریت شهری از آن‌ها یاد می‌شود، بدون مشارکت زنان و تحقق حکمروایی شهری امکان‌پذیر نیست. همچنین، مشارکت زنان در امور شهری از بعد انسجام اجتماعی، وحدت و همبستگی عمومی نقش به‌سزایی در تثبیت هر نظام اجتماعی دارد، چرا که جوامع بشری تنها در سایه همبستگی اجتماعی است که می‌توانند به روابط و تعاملات روزمره زندگی خویش بپردازند، زبان یکدیگر را درک کنند، واکنش‌های دیگران را پیش‌بینی نمایند و برای آینده زندگی خود برنامه داشته باشند. از این رو، می‌توان گفت به هر میزان انسجام اجتماعی، وحدت و همبستگی در سطح محلی در میان اعضای محله به ویژه زنان بیشتر باشد، توسعه محلی گسترش یافته و در مقابل، رفتارهای حفاظت محیط‌زیست نظیر مدیریت پسماند بهبود خواهد یافت.

پیشنهادات مختلفی برای افزایش سرمایه اجتماعی در جهت مدیریت پسماند می‌توان ارائه داد. البته قبل از هر چیز باید توجه داشت که توسعه و تقویت سرمایه اجتماعی در کوتاه مدت میسر نیست و لذا باید تلاش برای ارتقای این سرمایه به صورت مستمر و دراز مدت باشد. در واقع، اگر انتظار ارتقا سرمایه اجتماعی را داریم باید ضمن به کارگیری پیشنهادات ذیل، منتظر اثر بخشی این اقدامات در مدت زمان نسبتاً طولانی بود.

برای افزایش نقش سرمایه اجتماعی در مدیریت پسماند پیشنهاد می‌شود که ابتدا در لایه باورها و گفتمان‌ها، اصلاحاتی صورت پذیرد. در این سطح و لایه، مسئولیت اصلی بر عهده نهادهای آموزشی، اندیشمندان و صاحب‌نظران و متفکران جامعه است تا با آموزش و طرح دیدگاه‌های خود، به نقش و اهمیت سرمایه اجتماعی در شکل‌دهی و جهت‌دهی رفتارهای افراد جامعه در زمینه حفاظت از محیط‌زیست و از جمله مدیریت پسماند بپردازند و از این طریق به ارتقا سرمایه اجتماعی کمک کنند. بدیهی است زمانی که اعتقاد و باور نسبت به نقش سرمایه اجتماعی در شکل‌دهی رفتارهای محیط‌زیستی نظیر مدیریت پسماند خانگی

منابع

- Abarca, L. & De Vreede, V. 2013. <http://www.washlearningsl.org/wp-content/uploads/2015/04/Waste-Management-in-Freetown-Final-report-2013.pdf>.
- Agili, S.M.; Khoshfar, G.R. & Salehi, P. 2017. Social capital and responsible environmental behaviors in northern Iran (case study: Gilan, Mazandaran and Golestan provinces). *Agricultural sciences and natural resources*. 16(1): 236-. 250. (In Persian)
- Argentiero, A; Chiarini, B.; & Marzano, E. 2023. Do social capital and the quality of institutions affect waste recycling? *Waste Management*. 155: 240-251.
- Bani Fatemeh, H.; Raushi, Sh.; Alizadeh Aghdam, M.B. & Hossein Nejad, F. 2013. Investigating the environmental attitude of the citizens of Tabriz based on the new environmental paradigm. *Environmental research*. 4(7): 186-173. (In Persian)
- Bourdieu, P. 2007. The forms of capital. In A. R. Sadovnik (ed.) *Sociology of Education. A Critical Reader* (83-95). New York: Routledge.
- Cosworth, J. 2020. Falling Short of being a 'good farmer': loss of social and cultural capital from environmental mismanagement, and the long-term effects of participation in agri-environment schemes, *Journal of Rural Studies*, 75(2): 164-173.
- Dunlap, R.E. & Van Liere, K.D. 1978. The "new environmental paradigm": A proposed measuring instrument and preliminary results. *J. Environ. Educ.* 9: 10-19.
- Fedor, C. G. 2019. Social Capital and Community Development: Case Study. *Social Research Reports*, 11(1), 65-77.
- Fiorello, J. 2011. Investigating the role of citizen participation in urban waste management, *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 13: 452-466.
- Ghasemi, H.; Nicoye, M. & Shiroviapur, Sh. 1400. Strategies to improve social capital in Iran: a future research approach using the method of layered analysis of causes. *Quarterly Journal of Iranian Management Sciences Association*. 63: 135-160. (In Persian)
- Grafton, R.Q. & Knowles, S. 2003. *Social Capital and National Environmental Performance: A Cross-sectional Analysis*. Source,
- Hemti, Z. & Shobiri, S.M. 2014. An analysis of the components of environmental culture promotion (case study of Shirazi citizens). *Iranian Cultural Research Quarterly*, 8(4):197-214. (In Persian)
- Heydari, A. 2016. Evaluation of the role of women in the management of urban dry waste from the source (case study: Azadshahr region of Yazd). Master thesis of social sciences. Yazd University. (In Persian)
- Iran Statistics Center, 2017. *Census of 2015, Kerman Province, Sirjan County*. (In Persian)
- Isham, J.T.; Kelly, T. & Ramaswamy, S. 2002. *Social capital and economic development: well-being in developing countries*. Edward Elgar Pub.
- Jafari, A.; Salehi, P. & Old, B. 1400. The role of social capital in household waste management by women (case study: women living in Sirjan city). *Women in development and politics*. 19(3): 501-522. (In Persian)
- Jafarinia, G.R. 2019. Investigating the effect of social capital on citizens' environmental behaviors (case study: Shahrbushehr). *Regional Planning*. 10(37):141-150. (In Persian)
- Jamshidi, S. 2016. Identifying factors affecting environmental entrepreneurship with an emphasis on traditional textures of historical cities (case study: Hamedan city). Master's thesis in urban management. Islamic Azad University. Electronics group. (In Persian)

- Karimi, L. 2019. Investigating sociological factors affecting environmental behavior (based on water consumption behavior). Master's thesis. Tehran: Payam Noor University, Parand Center. (In Persian)
- Khoshfar, G.R. & Salehi, P. 2018. Social capital and environmental behavior. Conference on social issues of Mazandaran province. (In Persian)
- Lahijanlian, A.M. & Shia Biki, Sh. 2013. Examining the obstacles to social participation of citizens in the urban environment using the SWOT method and providing suitable solutions for sustainable improvement of the environment. *Environmental Science and Technology Quarterly*. 17(4): 145-164. (In Persian)
- Liu, Y. & Yuechao, M. 2021. Finite-time non-fragile extended dissipative control for T-S fuzzy system via augmented Lyapunov-Krasovskii functional, *ISA Transactions*. 117:1-15.
- Maleki, A. & Alipour, P. 2013. Measuring the factors affecting the environmentalism of Iranian women. *Women in development and politics*. 12(4): 577-592. (In Persian)
- Matsumoto, Sh. 2020. Do individuals free ride on participation in environmental policies? Personal values and waste management practices. *Ecological Economics*. 174(2): 106-116.
measure. *Environ. Behav.* 10, 3–15. doi: 10.1177/0013916578101001
- Mokhtari Malekabadi, R.; Abdulahi, A.S.; & Sadeghi, H.R. 2012. Analysis and recognition of urban environmental behaviors (case study: Isfahan city 2012). *Urbanization magazine*. 5(18): 1-20. (In Persian)
- Moore, I. S.; Jones, A. M.; Dixon, S. J. 2012. Mechanisms for improved running economy in beginner runners. *Med Sci Sports Exerc.* 2012 Sep; 44 (9):1756-63.
- Nava Bakhsh, M. 2013. An income on social capital with the approach of urban sociology, publishing culture and civilization. (In Persian)
- Navabakhsh, M. & Naimi, M. 2018. Explanation of the social factors affecting citizens' participation in the separation and collection of household waste (case study of District 13 of Tehran Municipality). *Urban Sociological Studies (Urban Studies)*. 1(1): 19-51. (In Persian)
- Nurpour, A.; Afrasiabi, H. & Davodi, S.M. 2013. Investigating the process of waste management in the world and Iran, Publications of the Information Technology Management and Records Center. (In Persian)
- Odoardi, L.; Burlina, C.; & Crociata, A. 2023. Pro- Environmental Determinants of Waste Separation: Does the Interaction of Human and Social Capital Matter? Evidence from Italian Provinces. *Sustainability*. 15(6): <https://doi.org/10.3390/su15065112>.
- Pak Sarasht, S. 2013. Considerations and strategies for improving social capital. *Culture strategy magazine*. 25(1): 71-104. (In Persian)
- Panishtegar, Y. & Ansari, M.H. 2015. Investigation and evaluation of social factors affecting the per capita reduction of household waste generation (case example: Districts 3 and 10 of Tehran Municipality). *Environmental Science and Technology Quarterly*. 9(4): 219-236. (In Persian)
- Ploy, S. 2018. Social Capital, Citizen Participation in Public administration, and public sector performance in Thailand. *World Development*. 109:236-248.
- Rodgers, J.; Valuev, A. V.; Hswen, Y.; & Subramanian, S. V. 2019. Social capital and physical health: An updated review of the literature for 2007–2018. *Social Science & Medicine*. 236. 112360.
- Salehi, P. & Pazukinejad, Z. 2016. Society and Climate Change, Publications of Culture, Art and Communication Research Institute. (In Persian)
- Salehi, P. & Pazukinejad, Z. 2018. Society and energy (the issue of energy and social dynamics), Mazandaran University Publications.

- Savari, M.; Eskandari Damaneh, H.; & Eskandari Damaneh, H. 2023. The effect of social capital in mitigating drought impacts and improving livability of Iranian rural households. *International Journal of Disaster Risk Reduction*.15: 103630.
- Sekarningrum, B.; Desi, Y.; & Yogi, S. 2020. Strengthening of Community Participation in Waste Management. *Review of Integrative Business and Economics Research*. 9(3): 286-294.
- Stern, P.C. 2000. New environmental theories: Toward a coherent theory of environmentally significant behavior. *J. Soc. Issues*. 56: 407–424.
- Stromgren, M.; Eriksson, A.; Bergman, D.; & Dellve, L. 2016. Social capital among healthcare professionals: A prospective study of its importance for job satisfaction, work engagement and engagement in clinical improvements. *International Journal of Nursing Studies*.53: 116–125.
- Thompson, M. 2018. Social capital, innovation and economic growth, *Journal of Behavioral and Experimental Economics*; 73: 46-52.
- Vincent, C.V.; Mathews, M.; & Loh, Y.C. 2016. Social capital in Singapore: Gender differences, ethnic hierarchies, and their intersection, *Social Networks*. 47(2): 138-150.
- Waqfi, A. & e, m. 2012. Investigating the impact of cultural capital (institutional dimension) on social and environmental behaviors with the approach of sustainable urban development (case study: Shiraz city). *Journal of Economics and Urban Management*. 2(8): 47-65. (In Persian)
- Weigel, R. & Weigel, J. 1978. Environmental concern: the development of a
- Weigel, R.; & Weigel, J. 1987. Environmental concern: the development of a measure. *Environ. Behav*. 10, 3–15.
- Yaqi, C. X.; Heng, X.; Zhang, X. & Qu, M. 2023. Influence of social capital on rural household garbage sorting and recycling behavior: The moderating effect of class identity, *Waste Management*, Vol.158, pp. 84-92.